

A kanadai nemzeti információs rendszer kialakítása

A kanadai információs rendszert sokszínű mozaik-elemekből szőtt hálózatként tervezik felépíteni. A hálózat célja az, hogy biztosítsa a tudományos–műszaki és egyéb információk kommunikációját a legkorszerűbb eszközökkel. Mivel az angol nyelvnek domináló szerepe van, alaposan értékelni tudják az angol és amerikai – jó és rossz – tapasztalatokat, és azoknak figyelembevételével alakítják ki a kanadai sajátosságoknak megfelelő információs politikát.

A kanadai információs rendszerben kiemelkedő szerepet játszik a *CISTI (Canada Institute Scientific and Technical Information = Kanadai Tudományos és Műszaki Információs Intézet)*. Az intézmény 1974-ben létesült a Kanadai Nemzeti Kutatási Tanács (National Research Council for Canada) részlegeként, a Nemzeti Tudományos Könyvtár (National Science Library) és a Műszaki Információs Szolgálat (Technical Information Service) összevonásával.

A CISTI az egyik legfontosabb, sikeresen működő csomópontja a kifejlődőben lévő tudományos és műszaki információs hálózatnak. Kiterjedt érintkezési pontjai vannak az információk végső felhasználóinak különféle típusaival, és jelentős mértékben erősíti egyéb kanadai információs központok és könyvtárak szolgáltatási kapacitását. Mint az információs tevékenységek nemzeti szervező intézménye, elismerést szerzett magának Kanadában és Kanadán kívül egyaránt. Ezt a hírnevet még a Nemzeti Kutatási Tanács alapozta meg, amely igen komoly támogatást nyújtott a tudományos és műszaki információ s az ennek érdekében szükséges kutatások fejlesztéséhez.

A CISTI *dokumentumállománya* kb. 1 millió kötet, a rendszeresen érkező periodikumok száma 18 500. Erre az állományra van alapozva a számítógépes figyelőszolgálat és a retrospektív irodalomkutatás. A kanadai on-line keresőrendszert, a *CAN/OLE-t (Canadian Online Enquiry System)* 1974 márciusában indították meg üzemszerűen. 1976-ban a rendszerben 4 millió bibliográfiai tétel volt hozzáférhető a Kanada különböző pontjain elhelyezett 240 terminál révén. Az adatbázisok között szerepel a Biological Abstracts, a Chemical Abstracts, az Engineering Index, az INSPEC.

Két speciális szolgáltatást is kialakítottak. Az egyik a *kanadai könyvtárak állományában meglévő periodikumok (folytatólagos kiadványok) központi on-line katalógusa*; ez a szolgáltatás kiterjed a CISTI-ben található konferencia-közleményekre is. A másik speciális szolgáltatás az amerikai SSIE (Smithsonian Science Information Exchange) kanadai változatának tekinthető. Ez a szövetségi kormányzati szervek által támogatott *kutatások nyilvántartását tartalmazza*, kiterjed a pénzügyi adatokra és a kutatási feladat (projekt) rövid tartalmi ismerteté-

sére. Ez az adattár kb. 30 ezer kutatási téma adatait tartalmazza a legutóbbi három évre visszamenően évenként kb. 10 ezer új tétellel gyarapodik.

A Kanadai Szelektív Információterjesztő Rendszert (*Canadian Selective Dissemination of Information System*) világszerte jól ismerik, ami abból is adódik, hogy az Unesco/UNISIST programban is tevékeny részt vállal. A CISTI több Unesco tagállam részére nyújt támogatást nemzeti szelektív információterjesztési rendszer kiépítéséhez (pl. Ausztrália, Argentína, Hollandia, India, Mexikó stb.). A szolgáltatásnak kb. 2100 előfizetője van, ezek egyéni profil alapján 15 adatbázisból kapnak releváns információkat. A Library of Congress MARC szalagjai is részét alkotják a rendszernek.

A CISTI az amerikai Nemzeti Orvostudományi Könyvtárral (National Library of Medicine) való megállapodás alapján *orvosi szakterületeken* is nyújt on-line információs szolgáltatást a Medline, Tyxline, Chemline, Catline és egyéb kisebb adatbázisok alapján. Jelenleg Kanadában 37 Medline központ működik oktatási, hatósági, ipari és kutatási intézményekben, és a CISTI egészségügyi tudományos információs központjában.

A CISTI sikereit jórészt annak köszönheti, hogy állandóan figyeli a felhasználók reagálását a szolgáltatásokra. A folyamatosan megújított előfizetések, és megrendelések jól jelzik a felhasználók meglegedettségét. Emellett a kormány információs politikája is kedvezően befolyásolja a fejlődést.

A *Kanadai Nemzeti Könyvtár (National Library of Canada)* feladata, hogy az országban publikált mindenféle típusú (nyomtatott, audio-vizuális, mágnesszalag stb.) dokumentumot gyűjtsön és megőrizzen. Feladata továbbá, hogy a könyvtárközi kölcsönzés országos funkcióját ellássa. Működésében sok mindenben megtalálható a Library of Congress hatása.

Folyamatban van olyan tanulmányok kidolgozása, amelyek a *Nemzeti Könyvtár szerepét vizsgálják*, és a kanadai számítógépes bibliográfiai központok tevékenységét elemzik. A bibliográfiai központok tevékenységével kapcsolatban a következő szempontok, követelmények merültek fel:

a Nemzeti Könyvtár hozza létre és koordinálja a Kanadai Központi Katalógusok Rendszerét, együttműködve a területi (regionális) könyvtári rendszerekkel; a regionális bibliográfiai központok szolgáltatassák az állományi adatokat, és a katalógizáláshoz adják meg a szükséges kiegészítő szolgáltatásokat az adott régió könyvtárai számára.

A könyvtári on-line rendszerek tekintetében igen fontos szerepet tölt be az *UTLAS (University of Toronto Library Automation Systems = a Torontói Egyetemi Könyvtár Automatizált Rendszere)*. Az UTL 1966–1967-ben bekapcsolódott a Library of Congress MARC programjába. A munkálatok eredményeként 1970-ben az UTL megkezdte a MARC szalagok alapján

készített nyomtatott katalóguscédulák szolgáltatását külső felhasználók részére.

Többszöri elemzés és felülvizsgálat után a szolgáltatások kiterjesztésével, és javításával az *automatizált rendszer működését önfenntartóvá tették* 1975–1976-ban; azóta az UTLAS az egyetemi könyvtár önmagát fenntartó részlegeként működik, külön pénzügyi gazdálkodással.

A kanadai on-line könyvtári hálózat 4 ezer mérföldre terjed ki, és tovább fejlődik. A szolgáltatásoknak mindenekelőtt az egyéni felhasználók sajátos igényeihez kell alkalmazkodniuk. Ehhez nagy rugalmasságra van szükség. Van ugyan közös nyelv: a *bibliográfiai adatok*. De ezt a nyelvet másképpen kell használni és interpretálni pl. a humán tudományok mint a természettudományok terén, másképpen kell használni az oktatási intézményekben, mint a közművelődési vagy az ipari könyvtárakban. A használatnak és interpretálásnak ebben a különbözőségében is nagy erő rejlik!

/WRIGHT, G. H.: The Canadian mosaic – planning for shared partnership in a national network. = ASLIB Proceedings, 30. köt. 2. sz. 1978. p. 88–102./

(Györe Pál)

Saját előállítású és előfizetett információs szolgáltatások értékelése egy gyógyszeripari kutatási szervezet példáján

Bevezetés

A Beecham vállalat gyógyszeripari kutató részlege (*Beecham Pharmaceuticals Research Division, BPRD*) közel ezer főt foglalkoztat. A munkatársak információs igényeit kiszolgáló tájékoztatói osztályon 12 információs mérnök, 4 könyvtáros, és 16 segéderő dolgozik. Főbb szolgáltatásai:

kurrens információs folyóirat szerkesztése; retrospektív irodalomkutatás hagyományos módon, valamint a *Derwent, a Lockheed, BLAISE (British Library)* és az *SDC (Systems Development Corporation)* adatbázisainak on-line igénybevételével; információs szolgáltatások saját feldolgozású adattár és a *WLN (Wiswesser Line Notation)* szerint felépített kémiai szerkezeti adattár alapján.

A tájékoztatói osztály éves költségvetése több száz ezer forint. Ezért az intézmény vezetése joggal veti fel a kérdést: megéri-e, gazdaságos-e? Az információs tevékenységben azonban általában szinte lehetetlen kimu-

tatni az anyagi eredményt, mert az információkat nehéz értékelni. Annak igazolására, hogy a tájékoztató szolgáltatás ésszerű alapon folyik, és a szolgáltatások gazdaságosak, más módszert kell alkalmazni: vizsgálni kell a szolgáltatás használatának statisztikai adatait, el kell végezni az alternatív informálódási lehetőségek részletes összehasonlító elemzését, vizsgálni kell a felhasználók körében végzett piackutatás eredményeit.

Ugyanakkor ügyelni kell arra, hogy az adatok beszerzése és elemzése ne kerüljön többre, mint a vizsgálni kívánt szolgáltatás. Külső körülmények megváltozása azonban az így nyert eredményeket is kérdésessé teheti. Így például az on-line információkeresés lehetőségének hirtelen jelentkező számos más irodalomkutatási eszköz beszerzését kérdőjelezheti meg!

A vizsgálatokhoz felhasznált paraméterek

Ipari tájékoztatói szervezetekben az összehasonlító elemzések elvégzésének legfőbb akadálya a munkaerő hiánya. Ezen szervezetek munkatársainak rutin-feladataik ellátása mellett általában nincs idejük a vizsgálatokhoz szükséges kutatómunka elvégzésére. Ezért a leírt példákban az adatok egy része másfajta forrásokból származik, másik része a több éves gyakorlati munka eredményein, illetve a felhasználók véleményén alapszik. A számadatokban elég sok a becslés.

Az elemzésekhez felhasznált különféle paramétereket nem súlyozták. Így például a szakképzett munkaerő iránti igény a megfelelő szakemberekkel ellátott nagy tájékoztatói szervezetben nem jelent problémát, ezért nem is kap különösebb súlyt; az 1–2 információs mérnököt foglalkoztató kis egységekben viszont célszerű előnyben részesíteni a minimális szakképzett munkaerő-ráfördítést igénylő szolgáltatásokat.

A táblázatokban szereplő értékek *nem tényleges értékek*. Céljuk csak annak bemutatása, hogy hogyan hozható olyan döntés, amely több megoldási mód közül ésszerűen választ. A táblázatok eredményeiből levonható következtetések ennek megfelelően nem valódi következtetések, csak a döntéshozatal módszerét illusztrálják.

1. Saját előállítású információs folyóirat összehasonlítása előfizethető szolgáltatásokkal

A laboratóriumi kutatómunkával igen szoros kapcsolatban álló információs mérnökök átnézik a beérkező folyóiratokat, továbbá a *Current Contents – Life Sciences* számaint, és kiválogatják a kutatók számára érdekes cikkeket. Ezekről ad jelzést a heti információs kiadvány. A mellékelt megrendelőlappal a kutató egyszerűen kérhet bármely dokumentumról másolatot. A lap előállításának évi költsége (beleértve a válogatás, gépelés,